ДОРОГА

Ч. 12. ГРУДЕНЬ Р. VI.

1 9 4 3

ПОВОРОТ ДОДОМУ

Останній день, остання прогулянка на залізничу стацію. Вчасний ранок, а місто скупане грозою, що мов тисяча ворожих бомбовиків налетіла звечора на стальових хмарах. Люди зникли у своїх сховищах. Всю ніч світили ракети, всю ніч били водні прибої. А нині в повітрі розлита свіжість втихомирених пристрастей, тільки зелене життя побите стелиться по пішоходах, слід цілонічного борсання з дикою стихією. Глибокосиніми і тихими озерами дивиться небо крізь роззброєні хмари, що вільно вже і покірно, як отара полонених, сунуть на захід. Лагідна меланхолія замирення сповиває наші душі. І гомін чистий і повітря прозоре. У серці ж бренить учорашня мелодія, тільки вже на нижчій струні. Щось кличе нас додому, щось запрошує у глибини власної душі.

Тож, молоді мандрівнички і мандрівники, досі весна і літо своїми піснями виваблювали нас на майдани і вулиці міста, а тепер слухаймо нової пісні, що кличе до вникнення в себе. Ми вертаємось із світу додому.

Їдемо швидким поїздом. Дорога легким луком колує повз столицю, здіймаючися вгору. Ще оком і пам'яттю, мов прощальними обіймами, схоплюємо місто. Он стара дільниця. Довго ходили ми її плутаними доріжками ідеалізму і матеріялізму. Ми жили духом при тих вуличках, напувалися їхніми надіями, переймалися їх суперечками. Большевизм і нині хоче замкнути людські мислі тільки в протиставленні ідеалізму, проклятого ним, на Сибір і Соловки засланого і перестріляного ідеалізму, — і матеріялізму, що на нього мала сплисти вся ласка остаточної правди (Дорога ч. 6 ц. р.).

Поїзд мчить. Старе місто поза нами. Хай собі, — як каже поет, — кружляє, обертається хоч круг лямпочки земля стара! Ластівки літають, бо літається... Поїзд мчить. Хай пручаються, як хочуть, поклонники давніх мудрощів. Перед нами панорама нового міста з його розлогими майданами і кипучими базарами, з його модерними бульварами. Вони нашіптували нам свої мудрості. Вирвавшися з тісних провулків, — зразу здавалося нам, — життя не хоче, не потребує ніяких меж, ніяких розумом проведених правил для себе. Воно, мов шляхетне лоша, пущене на волю, металося на всі боки, ставало дуба, підкидало задніми ногами, гасало по стернях і озиминах байдуже, розкошуючи рухом для руху, своїм гоном для гону, чином для чину, без мети, тільки із надміру юних сил і під тиском буйної крови. (Дорога ч. 10 ц. р.). Та знову хай і як крикливі і блискучі були у нас і в світі звеличники пущених на волю лошат, сучасне життя втискалося дедалі в модерні бульвари з їх розумними рівними лініями і ясними приписами (Дорога, ч. 11 ц. р.).

Нам здавалося недавно, що вільна пісня життя і розмірена мудрість модерного бульвару — це дві непримиренні крайності. Ми навіть навчилися, наслідуючи інших, протиставити одне одному. Наш поїзд мчить. І оце в одне зливаються для нашого ока і духа ті неначе — суперечності. І нову мудрість, мов спіле яблуко, веземо з мандрівки:

Неправда, неначе життя — це чистий нерозум гону, нерозум сліпої волі, погоня без цілі, без закону. Вчімось не із базарних криків, але із самого життя вичитувати його правду. Воно ж, оте **життя, творить собі розумні закони на те, щоб підводитися щораз вище.** Воно саме будує розумні міста і круті вежі в них, щоб звідтіль ясніше бачити своє далеке призначення, як кажуть ті, що мислять, — щоб у кам'яних монументах викувати свою невтишену тугу до вічности, до Бога, — кажуть ті, що вірять.

РОЗУМ ВІЙНИ І РОЗУМ ЛЮБОВИ

Війна — батько усіх речей, — казав давній грецький мудрець Геракліт із Ефезу. Війна, часто чуємо, це саме життя зі своїм правдивим обличчям. Тоді спробуймо віднайти і зрозуміти її правду.

Хай війна — це зудар ірраціональних сил ненависти, жажди влади, жажди зиску, збагачення. Де бряжчить зброя, там мовкнуть закони, там притемнюється спокійний розум, не діє справедливість. А все ж порівняйте битву диких племен із сучасним боєм. Там простенькі хитрощі, смішне залякування криком чи особливим одягом, — тут невидна спокійна умова праця штабів. Особиста хоробрість, вояцька бравура, навіть і ті прикмети встелені в точний рахунок. Вони проявляються в рямах означеного боєвого пляну. Колишню імпровізовану невибагливу зброю замінили нинішні панцерники, літаки, гармати, де кожне колісце і кожна шрубка — це вислід довгих дослідів і обчислень. Тепер уже не тільки армії, але й цілі воюючі народи з їх господарством стають великими механізмами, схопленими чи „чотиролітнім пляном" Ґерінґа, чи совєтською п'ятілєткою. Так два бігуни життя: розум і воля — порив — у найтіснішім єднанні! Горе народові, що розумом — технікою відстав у війні, або заламався волею. І ще більше горе народові, що, не зрозумівши мудрости життя, хоче триматися і рости одними необдуманими поривами і нерозумними жертвами.

Життя має ще інші обличчя. Ось нове місце його особливого насичення. Ми бачили їх в алеї парку: він і вона. Вони йшли, тримаючися за руки. Вона дивилася в землю і іноді зводила очі на нього. Він шептав щось, тихо і благально: скажи? Її очі знову світили у відповідь і вони йшли самозадивлені, самозаслухані, самозабуті.

Ми могли присягнути, що вони не говорили тоді про розумну табличку множення, і мовчання не використовували на складання розумних поділів годин у житті. А все ж, чи нині, чи завтра, чи разом, чи кожне нарізно, вони дійдуть до розумної межі своїх прогулянок. Вони своїм почуванням дадуть колись розумну форму упорядкованої родини.

Як одружіння, так само з почувального пориву, з еросу, родиться справжній мистецький чи філософічний твір. Творчим божевіллям називає Платон стан правдивого творця. Ми називаємо той стан сном на яві, самозабуттям, вітхненням. Без того позарозумного внутрішнього вогню немає мистецтва. Одначе так само немає його без ясної прозорої форми, що нею схоплює мистець пристрасті, радощі, журу, тугу і щастя. Є якийсь рахунок, якийсь розум у ритмі вірша, у будові драми, музичної симфонії. Є свій закон у мистецтві, що його серед творчого болю шукає справжній мистець. Кажуть, що мистецтво — дзеркало життя. Тож і воно свідчить своїми найвищими осягами про те, що на верхах життя єднаються його почувально-волеві джерела з розумною формою. **Верхи життя і верхи справжньої творчости однаково не терплять анархії.**

ЛЮДИНА

І війна, і кохання, і творчість — це окремі вияви життя людини. А ось вона сама. Вулицею йде дитина, то задивиться кудись, то забудеться чомусь. Коли дійде, не знає; куди зайде, не збагнете. Синій метелик пурхнув із квітки, що на відчиненому вікні. Дитина простягає ручку, біжить, вибігає на їздню. Самохід нервово трубить. Шоферів учать, що їх найбільший ворог — необлічальна, ірраціональна, скажемо, душа дитини.

Та спроквола через виховання дитина приймає звичаї, у неї вироблюються привички. Казали давні римляни, що привичка — це друга природа. Що ж таке привичка? Можемо сказати: привичка — це правило, закон, що народжується. Вона ж — це якась душевна потреба повторювати однакові рухи, займати одну і ту саму життєву поставу при однакових чи подібних обставинах. Подібно і закон вимагає від нас, щоб серед означених обставин робити лиш те, а не щось інше.

Також у молодому духові створюються своєрідні привички. Уявлення в'яжуться і пригадуються завдяки подібності, чи близині, чи одночасності. Повстають т. зв. асоціяції.

Всі ті звичаї, розумні привички, асоціяції ідей стають поволі твердим стрижнем, що на ньому вже сяк-так тримається юна душа. Ще далі приєднуються до тих правил нові основи постійности. Юнак чи дівчина вже свідомо приймають накази моралі і приписи державного закону. І знову дух не відстає від загального росту. І він накладає на себе свій власний закон: розвивати мутні ідеї у ясні і виразні поняття і в'язати їх логічним мисленням. — Все те складники зрілої і свіжої душі. В ній живі хотіння, почування, вільна гра уяви, але все те рухається в межах засвоєних звичаїв, привичок, розумних приписів, правил і законів. Це вже не дитина, що блукає півсонна. Це людина, що йде прямо.

Ось вона ходить до школи, як багато з-поміж вас. Вона кінчає школу. Вибирає фах. І знову рішають посполу: покликання, любов якогось звання, — і тверезе міркування. Колишня дитина стає студентом, потім підприємцем, учителем, урядовцем.

А тепер спустім завіску на яких 30 літ. Колишня дитина, колишня жива людина, нині по привичці встає, одягається, бездумно по привичці йде до своєї збайдужілої вже роботи. Точно вертається додому. Точно в один час обідає, вечеряє, лягає спати. Вкінці людина стає емеритом, а все ж ще встає, як раніше, виходить з хати, йде тими ж вулицями, що ними ціле життя ходила до роботи, тепер на прогулянку. В ній уже почування, уява майже застигли, залишилися тільки раціональні сторінки душі: привички і закони. Це вже людина-автомат.

З МИСТЕЦЬКОЇ ВИСТАВКИ 1943

о. Повстенко: *Осінній день (олія)*

В. Гюго

СЛОВО

Добрі люди, звертайте увагу на те, що балакаєте! Усе може вийти через одно слово, яке ви згубите мимохідь: ненависть, смуток, нещастя...

Не заперечуйте, що ваші приятелі певні і що ви говорите тихо.

Вислухайте уважно ось що:

Віч-на-віч, в пантофлях, ви балакаєте з приятелем у дверях, без свідка — шепочете до вуха найкращому приятелеві.

Як сказано: ви самі, вас ніхто не чує, ви майже мовчите. Це може бути в глибині пивниці, тридцять стіп під землею, ви скажете якесь необачне слівце... Це слово — про яке ви думаєте, що ніхто не чув, бо ви сказали його зовсім тихо, у глухому куті, — вихоплюється і біжить, скаче — виходить з тіні.

Гляньте, воно вже надворі, воно знає свою дорогу, маршує, має дві ноги, батіг у руках, підковані черевики, правильний пашпорт. У потребі візьме крила, як — орел. Воно вихопиться, втече, ніхто його не задержить, побіжить побережжям, площею. Перейде водою без судна підчас повені, перебіжить швидко замотану сіть вулиць. Просто, туди, куди ви не хочете...

Воно знає число, поверх, біжить по сходах, без ключа відмикає двері, переходить, вступає й насмішливо, заглядаючи людині в обличчя, говорить: „Ось я! Я вийшло з уст такої то людини". І кінець. Маєте смертельного ворога.

Переклад: б. м.

Ні нерозум дитини, ні мертва розумність автомату не є і не можуть бути нашим ідеалом людини. Не може бути ним дітвацький шум і борсання гірського потічка, — не можуть бути ними старечі висохлі ріки. Ідеалом є біг Дністрових вод, що крізь поля і яри пробиваються до свого далекого заспокоєння в Чорному морі; **ідеалом є живе багатство душі з її тугою і коханням, пристрастями і поривами, сумнівами і злетами, багатство у досконалій формі рідного звичаю і розумного внутрішнього закону.**

Наш поїзд мчить. Огляньмося востаннє. Ми вже там, де наші думки стають закликом до діла, де прийнятий світогляд намагається стати вашим життям. Це ціль і остаточна проба світогляду. Чи зважитеся на неї, молоді читачки і читачі? — На все добре!

М. ІВАНЕЙКО

ОЛЕКСІЙ ОМЕЛЬЧУК.

Є... і М...к
присвячую

МРІЯ

І ось вона, — мов сон, мов хвиля срібноп'яна,
Мережана дзвінким перезвуком весни, —
Русалка чи богиня, свіжа і рум'яна.

В очах огонь, і море, і... Я сам не знаю, —
Здається: в них бринить і гомін голосний
Завітних мрій і ніжність тепла сяє.

Як подих на зорі троянд медовоюний,
Трембітно пестить душу тихий спів, —
Уста, її уста — шовковоніжні струни!

І вся вона, мов сон, мов хвиля срібноп'яна,
Мережана вогнем, що з бурею наспів;
Душа її — це спів і вічно свіжа рана.

— О, ні! — Я не молюсь і більше не зітхаю —
В душі моїй колись любови жар погас;
Але троянду цю я — більше ніж кохаю...

І вірю, що колись весна золотострунна
Зведе в обійми нас хоч на короткий час —
І пісню про безсмертність заспівають струни.

Обнявши стан гнучкий моеї Мрії міцно,
Я може й не діткнусь до повних губ її,
На віки злучить нас одначе Вічна Вічність

Бо в казку ми вплели всі задуми свої.

Львів, 1943.

Докія Гуменна

КРИЛАТЕ ПИСЬМО

(Докінчення)

— Справді, це цілий невідомий світ, — прохопилося в Ганни Миколаївни, хоч вона дала собі слово не перебивати Галочки. Як шкода, що нема стенографістки записати її слова дослівно! — І хто б сказав, подивившись на вас, таку легковажну-життєрадісну, впевнену у собі!

Галочка розсміялася:

— О, ця легковажність і самовпевненість — побічний результат великої праці над собою. Ой, яку довгу школу тренування пройшла я, щоб опанувати це ж крилате письмо! Скільки ночей, скільки прекрасних вечорів, коли інші розважалися, гуляли на товариських вечірках, я посиділа над розшифровуванням. Кожне відвойоване слово, кожна вправно складена фраза здавалася мені перемогою. І ніхто того не знав, бо я ж нікому не признавалася. Хіба можна було сказати: „Я не вмію прочитати того, що сама записала!"? „Так нащо було братися?" — спитаєте ви мене. А от треба було.

Тільки на великій практиці я виробила собі метод записування і ніякі курси цього не дадуть. Тепер здається дуже просто: я не всяке слово однаково пишу. Ті слова, які мені дадуть багато мороки потім, я записую повно, точно або навіть звичайним письмом. Відміни слів і множину, які легко можуть перекрутити фразу, я також виписую якнайстаранніше. І коли я це навчилася робити, я почала читати свої записи легко без напруги. Але це дається тільки шляхом безнастанної практики, довгого тренування. Тепер я скорочую слова до одного руху руки тільки тоді, коли певна, що прочитаю потім його, а це складає відсотків 75 всього тексту, і для мене цілком досить. Так, на це мені довелося покласти п'ять років, але я собі поставила завдання: стати віртуозом...

— П'ять років! — гукнула Ганна Миколаївна в телефонну трубку. — Що ж вас заставило приймати ці муки, — дивує мене!? Ви — така здібна, розвинена! Нащо ви вибрали собі таку професію, цур їй!?

— Та й що це ви, Ганно Миколаївно! Ви й не уявляєте, скільки тут є принадного й цікавого! Ну, от я почну перераховувати: стенографія надзвичайно захоплює того, хто спробував її. Ще на курсах,коли починається тренування на 40—50 слів, — такий азарт охоплює, що про інше не можна думати. Ах, коли б іще п'ять слів набрати! Коли б іще п'ять! І так легко набирати, так росте швидкість! Але це тільки до 70 слів. Після того кожних п'ять слів добувати все важче й важче. Деякі не витримували й відразу кидали. Сміливіші ж кидалися в цей азарт, так що ті натупні п'ять років, у які вони з себе витягали жили, вони жили цим азартом. Найважче, звичайно, починається вже після курсів, адже з курсів як вийдеш, ще сто кілометрів до справжньої з'їздової стенографістки. І от тоді, коли стенографістка мусить з себе вирвати кліщами те, що вона записала, тоді й починається справжній азарт. О, ви не стенографістка, ви цього не розумієте...

— Невже заради цього азарту ви з себе вимотували жили?! — обурилася Ганна Миколаївна. — Для чого це?

— Та це ж усе в минулому! — знову розсміялася Галочка. Коли я давніше була жалюгідним рабом зливи слів і поспішала за ними все підряд, по дорозі гублячи основні слова, то дедалі я все більше почувала себе командиром над словами. Я навчилася володіти собою, не розгублюватися. Бачу я, що промовець надто швидкий, понад мою швидкість, — вихоплюю з його промови суть і характеристичні для нього звороти, а всякі оті „значить", „звичайно", „очевидно", оту полову, пускаю мимо вух. Бачу я, промовець не вміє висловити своєї думки — будую саму фразу, хай коротше, але щоб невідмінно був підмет і присудок.

Я вже з перших днів знаю, чи мені редаґувати цього промовця, чи тільки писати все дослівно (а це найлегше, коли людина говорить ясним і прозорим стилем), чи скорочувати так, щоб і сам промовець потім не помітив, що його мова вийшла сконденсованішою й від того виграла; чи мені витискувати з себе максимальну швидкість, яка в мене є, бо це науковий матеріял, скорочень у цій галузі я ще не виробила. Але я таких робіт уникаю. От геологію, наприклад, чи електротехніку я нізащо не піду стенографувати. Чому? Яка охота бути бракоробом? Адже стенографістка — не апарат і не універсал. Так боротися за високу якість своєї продукції, як я, стільки років на це покласти й за одну якусь стенограму прославитися партачкою!?

У мене є кілька галузей, де мене поважають і часто дзвонять мені з того ж самого приводу, що й ви сьогодні. І коли я бачу, що я часто буваю така необхідна — хіба для цього не варто було попрацювати у свій час?

От працювала я кілька років у інституті сільського господарства. Наче нічого особливого, записувала я лекції, куди учбова частина посилала. А яку величезну користь це принесло інститутові! Учбова частина завжди могла ствердити, як росте викладач, перевіряти його метод викладання. Лектор, знаючи, що залишається документ, вже не йде на лекцію, абияк підготувавшись, а працює над собою, удосконалюється. Буває ж, що людина говорить дуже красиво, всі захоплюються — а нічого не залишилося в голові. А запишеш — воно лежить на папері й кожен може безсторонньо сказати, чи дає лектор знання студентам, чи тільки оперує пустою фразою.

Засідання вченої ради інституту, захист дисертації на катедрах, захист дипломних робіт студентів, приймання нових студентів — все це проходило через мої руки і в інституті не розуміли, як це може бути незадокументоване те чи інше засідання. Я там була на правах цінного спеціяліста і тим більш цінного, що вже усе знала у цій галузі.

А хіба хоч один з'їзд обійдеться без стенографісток? Який апарат запише те, що запише свідома людина? От у одній установі директор придбав фонографа й радів: не треба вже більш стенографісток! Завели того фонографа на одному засіданні для проби й потім слухають — як же він записав? І що ж, раптом підчас важливої промови розлягається гучне: „апчхи"! Хтось загуркотів стільцем! Скрип! А то раптом серед якоїсь урочистої фрази чуєш — „чорт його знає, що таке!" То десь збоку прошипів завгосп, що не несуть стільців з сусідніх кімнат до іншої залі. Фонограф записує всі шуми, — ну, яка ж це документація? А раптом він зіпсується посеред роботи? Що тоді?

Відтоді фонограф красується у кабінеті директора й ніхто його ніколи не заводить. А на засіданні сидять стенографістки, і коли людина пчихнула, цього нема в стенограмі, коли кілька реплік сказано зразу, то вони записані всі підряд, а лайка до вуха стенографістки не доходить...

Ой, я вам розкажу один цікавий епізод! Прийшла я раз додому з роботи... Три дні працювала на одному з'їзді з парляментським розшифровуванням, а це навіть для досвідченої стенографістки забагато. На парляментськім розшифровуванні нема коли відпочивати, голова відпочиває тільки тоді, як перебігаєш заступати зміну, та й то змірковуєш: „Яка це в мене зміна?" Щойно я зайшла й почала вмиватися, з насолодою смакуючи спочинок, коли дзвінок! Приїхав сам директор кінофабрики негайно їхати з ним. У них роз'їздом відомий режисер, завтра на світанку вилітає літаком, а наші кінорежисери хочуть послухати його. Конче треба написати! Я рішучо відмовляюся — стомлена, не поїду! Директор просить, благає — такого випадку більш не буде, треба їхати! Ні, не поїду! Та ви ж можете його на плівку записати! Що може бути простішого для кінофабрики?

— Ви розумієте, що він — заїка! — з відчаєм скричав директор. — На плівку — неможливо. І від свідомости, що його записує апарат, він ще більш буде заїкатися.

Справді, стенографістка запише й заїку, а який документ записана на плівці промова заїки? І я поїхала записувати відомого на ввесь світ режисера.

Я ніколи не забуду, як мені довелося записувати одного вченого фізіолога. Він помирав. Параліч розбив його, ні одним членом він не міг поворухнути, тільки ще дар мови не відняло. Кожну хвилину він може замовкнути назавжди. Від внутрішнього зворушення це сталося, під час останніх досвідів, коли він відкрив, що можна оживити серце людини. Якщо в ці останні хвилини його не записати — відкриття помре разом з ним. Кожне слово його — скарб для науки. А в останні хвилини він то говорив швидко-швидко, то одне слово у п'ять хвилин. Коли за мною прислали, я так поспішалася, що забула взяти з собою зошита. Адже ж, коли б його не записати, це була б величезна втрата, він не встиг ще зафіксувати свого відкриття, як з ним самим сталося нещастя.

Ну, правда, багато впертости треба було, щоб перебороти всі труднощі й стати митцем у своїй галузі, але хіба все це не варт того? А хіба те, що я маю постійний університет — мала віддача мені за вистраждані колись часи? Я завжди в центрі найрізноманітніших галузей нашого життя й уже за родом своєї роботи не можу відставати від того всього, що є в нас найновішого. Потім, признаюся, хоч може це й подитячому, — я люблю, що робота моя проходить завжди в атмосфері урочистости сяйва люстер, що я обертаюся серед розумних, передових людей. Чи знаєте ви почуття, коли потрапляєте в театр, у чудову залю? От це почуття мені стало необхідне, я наче п'янію атмосферою великої залі.

Не знаю, чи змогла б я вже цілими роками ходити щодня одною дорогою, в одну установу, бачачи одних людей, мати справу з одними матеріялами. Я, певно, вже зіпсута цією різноманітністю робочої обстанови, еге ж? Але, признаюся, я це дуже ціню. Щодня я бачу наше різноманітне життя в іншій грані й це дуже-дуже цікаво.

Я дуже рада, що нам довелося таки зустрітися, а то ви назавжди залишилися б при думці, що наша професія зайва.

Галочка замовкла й почекала відповіді. Але в Ганни Миколаївни не знайшлося в ту хвилину жадної думки, щоб заперечити їй. Хіба ж вона сама не подзвонила сьогодні Галочці, щоб подякувати? Галочка стільки зберегла Ганні Миколаївні часу, який вона мала б потратити на писання цієї лекції. Крім того, вона ж ще й обробила стилістично і тепер не сором розмножити цю лекцію й роздати курсантам, щоб вони користувалися нею. Ганна Миколаївна подумала це й відверто сказала.

Галочка здивувалася:

— А хіба ви не знаєте? Ці курси ж увесь час запрошують найкращих спеціялістів, стенографують їх лекції, а потім ця стенограма стає для курсантів основним підручником. Я ж увесь час у них стенографую!

— Справді, ваше крилате письмо треба дуже цінити! — Захоплено вирвалося в Ганни Миколаївни. Яку колосальну роботу провадить ця дівчина! Скільки загублених скарбів було б, коли б вона не записала їх вчасно! Скільки видатних спеціялістів звільняє вона від марудної технічної роботи й не ставить навіть собі цього в заслугу! От вона й слова про це не сказала. А Галочка, видко, не так зрозуміла Ганну Миколаївну, бо відповіла:

— Крилате письмо мені дає крила в житті, як же мені його не цінити? Коли хочете, я себе вважаю на одному рівні з музикантом щодо тонкости моєї професії, від цього в мене й така самоповага. І хіба я не маю на це права? А проте, я й тепер ще підвищую свою кваліфікацію. Ходжу на семінар „120 слів у хвилину"...

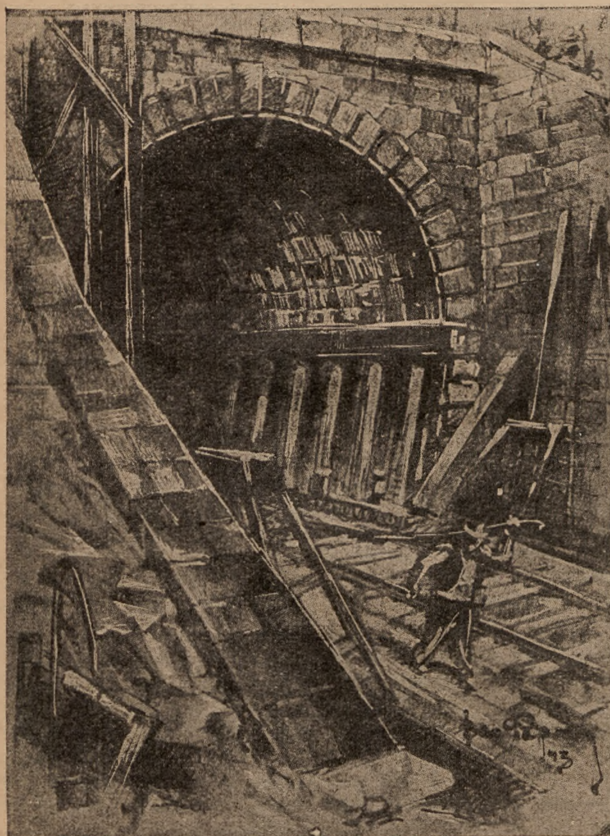
— Скільки, скільки?...

Тут задирчав дзвінок і просто в вухо хтось крикнув: „Галло́, галло́!" От досада, перебили розмову на самому цікавому місці! Та невже ж таки можна написати 120 слів за хвилину? Стільки людина й не виговорить...

Галло́, Ганно Миколаївно! В чім справа? Я вже дві години дзвоню й не можу додзвонитися. Чи в вас телефон зіпсований, чи що?

— Так... так... себто, ні... — сердито бурчала Ганна Миколаївна. Жалко, перебили таку цікаву розмову. „Ну, нічого, — подумала вона, — я зараз подзвоню Галочці й умовимося, щоб сьогодні невідмінно зустрітися. Ми ж ще й слова не сказали про наші мандри по Кавказу...

Як працює наша молодь

Будують тунель *Рис. В. Форостецький*

НАСТРОЇ ГОХВАЛЬДУ

...З'явився переді мною сивезний дідуган з важким мішком ер та епох на плечах. Це був давній, давній вік. Він глянув на мене різко з-під насуплених брів і... кругом завмер у мовчанці стерезний праліс, а я саме тихо почав скрадатися на лови. Увесь досвід моїх прадідів став моїм, і я ставив стопи легко, як кіт м'якенько, щоб не хруснула галузка, не шелеснув приблуда-осінній листок. Очі бігали бистро по мовчазнім пралісі, пробивали зелену підшивку кущів, сковзалися зі сполосканих літами скель, сповитих грубою сіткою, у глибокі нетрі темного пухкого моху під ними, обережно придивлялись до кожного стебла, кожної грудки, чи не найдуть свіжого сліду добичі. Серце забилось жвавіше, коли чорна білка кокетливо майнула з-за стовбура білим хвостом; без остраху подивилась на мене та тихим скоком плигнула в ліс.

Я приліг за смерекою і ждав; крапала краплина за краплиною в малу калабаньку-джерело; у корі смереки вовтузилась тихенько якась муха; мохната гусениця повзла лискучим листком троддельцвіту. Я почув ще щось і щілиною між двома листками побачив дві білочереві лані та молодого рогача, що поволі, вискубуючи по дорозі стебла трави, наближались до джерела. Моя рука тихо сягнула по стрілу...

Упав з шелестом ранньоосінній листок.

...світ здригнувся і довгими стрибами помчали струнконогі понад зелену підшивку лісу.

А я... нагадав, що стою у середині 20-го століття за старою смерекою, у серці Чеського Лісу.

Атавізм. Може й рацію мав поклонник природи Руссо, коли вважав все від неї дане добрим, а цивілізований світ з його надбаннями — непотрібним та перфідним. Природа знала краще, чим наділити людину в житті. А ми — цивілізовані й культурні всезнайки н-тої епохи серед дикої природи не вміємо позбутись враження слабости й безпорадности. Не можемо забути за наших прадідів, що спали по деревах, скрадалися котячими кроками, послуговувалися лише власними органами чуття, а ведмедя перемагали білою зброєю... Ми, сильні люди 20-го століття!

Виходжу кам'яною стежкою на темнозелену галявину, вкриту травою, мохом і сірими бльоками скель, що їх наче руки велетнів нагромадили в якісь дивовижні будівлі. Старенькі гори не одно бачили й перебули; зі спокоєм і флегмою глядять на бурливі події і ніщо не в силі позбавити їх традиційної рівноваги.

Ось було весілля у Гольцшляґу. На дерев'яних стінах гостинниці, куди їздив святково прибраний, на чорному візку, запряженому темномастими кіньми господар Гольцшляґу, зацвіли весільні квітки з датою весілля... і з зазначенням висоти заплати за участь у весільному бенкеті. А молода в коронках, зарум'яніла і засоромлена, подавала гостям страви.

У старому присілку, серед зелених від моху, дерев'яних горбатих хат, стукоче примітивний водяний млинок, а далії та айстри так і розвалюють трухляві огорожі, так і на дорозі цвітуть. У кожних сінях чи перед порогом кільканадцять пар задертоносих дерев'яних капців, що їх старе й мале вбирає, виходячи на болотнисту вулицю чи подвір'я. Ці капці взувають і там, де селом веде гарне асфальтоване шосе, а попід хащами чисто замітані хідники. В хаті чисто і чорно — біло. В одягах теж темні кольори.

На полонині під лісом бленуть вівці, дзвонить маржина, радісно скачуть величезні бернардини, що ними везтиме господар товар на малому візку у найближчу місцевість. Тепер виносить він спрагненим молоко і розповідає, куди дальша дорога.

Позаду оставсь зеленоводий Plöckensteinersee, що дрібненько морщиться і б'є об кам'яні береги, коли повз нього проходить легіт вітру; оставсь позаду обеліск Штіфтера на Скельній Стіні. З високої вежі за морем темнолісих горбів видно зелену долину зі срібною стрічкою Молдави і білими хатами Oberplau — родинного міста Штіфтера — найкращого епіка Гохвальду.

„Справжній мистець вносить підсвідомо божественне, так як воно відбивається в його душі, у свій твір. І чим ширша і податливіша його душа і чим сильніше й могутніше сприймає вона божественне, що його потім передасть, тим більше твір його захоплює нас і підносить на дусі" — слова Штіфтера. І він справді по-мистецьки вчувся в буденне життя малих дрібничок і великих речей, у життя людини Високого Лісу, і малої комахи, і краплі води на листку; з-під його пера незрівняні описи гір, і каміння, і хмар, і тварин, і людських характерів, сердець, почувань, як це лише справжній мистець може переказати.

Мощена камінням доріжка веде хребтами з Plöckenstein на Dreisesselberg. Давня границя Валяносса — це чотиригранні

стовпики зі значками. У скелі три виковані крісла, що з них ще кілька літ тому сторожили вартові трьох держав: Німеччини, Чехословаччини й Австрії. Тепер ласкава біла киця ласиться до мандрівників за шкуринками ковбаси, а довгошия пава викрадає необережним шматочки страви з тарілки на столі. Усі гості звичайно мають губи чорні від афин, що їх тут незліченна кількість.

Все ж таки колись треба покинути Чеський Ліс. Тепла зелень лісів поступається місцем ясним левадам і полям. Асфальтованою дорогою їздить пузатий автобус в Aigen, до залізниці, у „край тисячі ставів" — як його звуть мешканці Mühlkreis'у. Останнє пополудне лежу на траві біля місцевости Schwarzenberg. Вожа церкви на горбику видзвонює звучно годину за годиною, підганяє час. Але час, усупереч всім правилам і законам, не йде вперед. Жовта сонячна куля затрималась над сивим горизонтом горбиків і стоїть. Срібна павутина бабиного літа зависла в повітрі й навіть жваві все мурашки якось тепер оспало рухаються. Ніщо в природі не змінюється; усе стало молоде й свіже, таке, як перед тисячоліттями, усе живе своїм відвічним життям: і квіти, й дерева, й комахи, і круглі горбики Судетів; лише ті мерзотні маленькі люди видумали свій дзвінкий час на вежі; і все спішиться бо — зна до чого...

Червоне сонце надулося і злісно стукнуло об синій небосхил.

Ворухнулось бабине літо, заметушилась жива мурашка, десь узявся вечір...

... а час із вежі швидкою ходою пустився вперед...

Дека

ЯР-СЛАВУТИЧ

ПІД ЖОВТИМИ ВОДАМИ.

Глибока ніч, але ніхто не спить,
Сурмлять сичі, але ніхто не слуха.
Мов чорні тучі, над принишклим лугом
Пливуть полки. Задумавшись, мовчить

Похмурий гетьман. Різьблений сріблом,
Приліг пістоль за поясом червоним.
Сурма різнула леґотом стодзвонним —
Б'ють гетьманові козаки чолом.

І мовить батько: — приготуйте зброю!
На бій рушаем ранньою порою,
Щоб ворог кров'ю всі поля змочив. —

І кожен лаштувався, як в дорогу, —
Дбайливо шаблю кременем точив,
Порохівницю наповняв із рогу.

ВІРА СЕЛЯНСЬКА

ТИХУ КАЗКУ...

Тиху казку шумлять дерева
І колишуть золочене листя.
А здалека, зима надплива
Хоч ще осінь розкішна, імлиста.

Як весною — неспокій тремтить,
Небо чисте, бліде — аж прозоре.
Може пташка у вирій летить
І весну перевозить за море?

Тиху казку шумлять дерева,
Доки зорі не стануть на сході.
Може в сні їм весна ожива,
Може пахнуть фіялки в городі?

Щось більше за хліб

Джура з ночі стояв у черзі по хліб. У шлунку в нього було голодне бурчання, а в серці — Україна.

В черзі Джура розмовляв тільки по-українському. Підкреслював це, чуючи з душевним болем покалічену мову чержан, жителів українського міста.

А вже був ранок. Уже світло ліхтарів зробилося недоречне у блідомолочній видноті вулиць: біле й непотрібне, воно кололо очі, немов гострі скляночки.

На вулицях заскрипіли колесами по снігу перші ранні підводи, зганяючи голодних ґав, що роздовбували своїми товстими дзьобами мерзлі кізяки. З'явились двірники з своїми мітлами та лопатами і взялись відгортати сніг.

Джура стояв за тіточкою, що мала теплу саморобну хустину та ввітливий вираз на обличчі. Далі стояв дідок з „культурно" підстриженою сивою борідкою. Дідка Джурі треба було знати на той випадок, якби тіточка якось зникла.

А що хліба ще не було та скоро й не могло бути — це всі знали, — то люди мирно собі гомоніли про стороннє — про се, про те. Грілися, тупаючи ногами та розмахуючи руками, і перекидались знечев'я словами.

— А ви, мабуть, із села? — звернулася до Джури ввітлива тітуся.

— Чого з села?

Тіточка трохи ніби зніяковіла.

— Та от ви наче не вмієте правильно балакать: „тре-еба", „че-ерга". По-мужицькому балакаєте...

— Ні, — прикинув слово, оглянувшись, „культурний" дідок: — вони, знать, з українців. А тільки отой хахлацький чи, як тепер постановлено казать, „український" язик такий неприятний, аж з душі верне... Істинне слово, — побожився дідок, — краще собака гавкає, ніж хахли бала...

Джура відчув, як кров ударила йому в лице, а на очі наринули сльози.

Це була така образа, якої йому ще не доводилось чути.

Перебивши дідка, він узяв казати про те, що українська мова щодо краси друга після італійської, що нею розмовляють не тільки селяни, а й у місті, та ще й — освічені люди... що він сам студент...

Почувши слово „студент", тітуся неймовірливо скинула на нього очима: його одяг та й увесь зовнішній вигляд аж ніяк не підтверджували цього. На ньому був куценький з короткими рукавами, вже добре пом'ятий, піджачок (він же й укривався ним у холодному гуртожитку, не тільки носив), а пом'ята й полиняла кепка була схожа на вареницю, наліплену абияк на його білявий острішкуватий чуб.

— А хіба це красиво, — посміхнувся вибачливо дідок: — самопер попер до мордописця?

— Як? як? — обернулось уже до розмовників скількись чоловіка.

— Са-мо-пер по-пер до мор-до-писця...

— Ви дивіться! — здивувалась увітлива тітуся. — Як же ж таки й кумедю! А що ж воно таке?

— Автомобіль поїхав до фотографа.

Голосний реґіт розітнувся в натовпі. А одна якась бабуня навіть плюнула.

Бідний хлопець не прибирав, як бути...

Але тут раптом і реґіт, і гомін обірвались: привезено хліб, привезено раніше, ніж сподівались.

Люди спочатку заходились були ставати „правильно" в чергу, кожне на своє місце, та як виявилось, що хліба привезено мало і всім не вистачить, пішли одно на одного потоптом, полізли з божевільними обличчями в купу. Кожне обличчя, здавалось, дивилось тільки в себе, а нікого й нічого іншого не бачило, дарма що очі, як там кажуть, рогом лізли.

Страшенний тиск здушив Джурі огруддя так, що він мимохіть виліз угору, на плечі іншим. Заразом цей тиск, помішавши чергу, переніс його ближче до заґратованого вікна, що з нього видавали хліб. Таким робом він мимоволі опинився поперед своїх сусід — увітливої тіточки та дідка з бородою. Йому було соромно перед ними, він безпорадно, з ніяковою усмішкою оглядався на них, але нічого не міг удіяти.

— Не пускайте там без черги! — гукали ті, що були ззаду, що їх черга видавила з себе.

— Студента не пускайте! — почув раптом Джура про себе, — а то він без черги полізе...

— А то ні? Такий полізе...

— Не пускайте студента! — гукнула голосом, повним люті, і та тіточка, що він за нею передніше стояв.

Оглянувшись, Джура побачив на виду у неї якнайбільшу до себе ненависть.

— Та який він там студент? — верескнув якийсь, либонь, чоловічий голос, можливо, „культурного" дідка голос. — Хахлацька морда...

— Хахляка...

— Когут...

— Вони там у селі свиней хлібом годують, а тут люди з голоду пухнуть...

— Не пускайте!...

— Викиньте там!...

Сердешний хлопець відчув, що спина йому стала мокра від поту, а серце — як не вискочить. А заразом почув, як чиясь рука зірвала з його голови кепку і швиргонула далеко з натовпу. Хто це зробив, він не міг побачити, бо в той бік ніяк було оглянутись, ніяк було повернути голови.

Страшна лють і образа залила Джурі груди, лице, вуха.

Почуття помсти підказало йому думку вже свідомо, на зло дикій юрбі, пробиватись до вікна.

І він мовчки, сціпивши зуби, поліз уперед. Ґудзики на його піджаку відлетіли, одна пола застряла між стиснутими тілами, мов би розіп'яли його. Але мета була вже близько. Ще одно зусилля, — і його ліва рука ухопилась за ґрати, а права просунула хлібну картку в вікно...

А потім того юрба викинула його, уже з хлібом у руках, геть, як непотрібного.

Відбігши зопалу від страшної колотнечі, Джура потім якось механічно згадав про кепку і повернувся її пошукати. Але кепки ніде не було: її, десь мабуть, затоптали в сніг.

Тоді він без кепки пішов додому. Голову йому захищав від холоду його щетинястий, давно не стрижений чуб.

Завернувши в глуху вуличку, що вела до гуртожитку, Джура побачив, як на санях везли замерзлих людей. Сухі й малі, та ще й голі, вони були поскладані одно на одного, як дрова, і тільки трохи, абияк прикриті рогожами.

А що це було підгору і коняка йшла помалу, то він (Джура б то) і пройшов деякий час за тими саньми, дивлячися на сухі, поскрючувані ступні ніг, з білими, „мертвими", схожими на ґудзики, нігтями на пальцях. Візник сказав (на запитання одного з цікавих), що трупи везе із станції: у вантажних вагонах померзли.

Але Джура особливо цим не цікавився: одно, що не вперше таке бачив, а друге — був ущерть переповнений щастям від того, що володів добрим шматком хліба.

Раптом до нього підійшов гарно зодягнений, але, видимо, вимучений, давно не голений чоловік і тремтливим голосом, без найменшої, бачилось, надії попросив дати йому хоч шматочок хліба. Заразом він жадібно дивився, аж тремтів, на чорний, схожий трохи чи не на кізяк, гливтяк у руках випадково стрінутого простоволосого парубійка. Здавалося, ще мить — і він, забувши всяку пристойність і страх, кинеться й зубами вирве той нещасний шматок.

Джура вражено прислухався: чоловік просив гарною українською літературною мовою.

Чоловік знов, удруге попросив, додавши, що в нього діти умирають з голоду.

Велике щастя затрепетало в грудях у доброго хлопця, він увесь зашарівся. А тоді простяг руку з хлібом до прохача.

— Вам хліба? Будь ласка...

І в українських звуках його мови було багато-багато гарячого чуття.

Прохач зробив здивовані очі, ніби злякався.

— Увесь? А ви ж як?

Хлопець палко перебив:

— Нічого, нічого: я якнебудь обійдуся. А в вас же діти...

Чоловік ухопив тремтливими руками той хліб, підніс його до уст і поцілував. А потім того схопив шорстку парубкову руку своєю м'якою рукою і щиро, гаряче її потиснув:

— Красно дякую! Найщиріше дякую!

На очах у нього були сльози.

Джура рішуче повернувся і швидко пішов своєю дорогою — додому.

Коли він прийшов до гуртожитку, у кімнаті було тільки два його товариші. Один читав, ушнипившись, якусь книжку, другий щось латав.

— А, це ти з черги? — недбало спитався той, що латав. — А де ж твій хліб? Не взяв?

Джура, ще повний щойно пережитого, схвильовано і з запалом розповів про всі свої пригоди, особливо спинившись на кінцевій події.

— І, розумієте, чоловік той говорив чудовою українською мовою. Мабуть, він з Галичини...

І, трохи помовчавши, додав:

— Це не те, що говорять по-українському в театрі, у школі, де ніби на замовлення говорять... Тут людині загрожує смерть, а вона, знаючи, що на російську мову швидше відгукнуться (бо в місті ж більшість по-російському говорить), звертається до вас по-українському...

Товариші недомисленно скинулись очима, нічого, мабуть, із цих його міркувань не зрозумівши. Та й усю Джурину пригоду поклали, либонь, на рахунок його, відомого їм, „диваціва" в українській справі.

А латальник, з явним заміром поглузувати, спитався:

— Так ти, мабуть, і кепки там відбіг?

— Та там же...

В. Чапленко.

Що оповідає природник з Чорногори

ЧИ ЗНАЄТЕ!

Що на самому північному бігуні від жовтня до березня — 6 місяців — сонце не показується над обрієм — стоїть „полярна ніч". Замість сонця на південному сході можна бачити слабкі смуги світла, що вказують на сонце, заховане десь далеко-далеко... Цей присмерк — це „білі ночі" полярного кола... Морози в зимі дуже сильні і доходять до —60° С...

Що північний бігун — це не безмежний простір незнаної землі... а непроглядне малодосліджене море, вкрите товстими ледяними кригами, під якими глибина моря доходить до 4.200 м. і більше. На самому північному бігуні можна зустрінути тварин, що туди часами заходять, як: полярний ведмідь, заєць, лис, тюлень, — та північну птицю... Морська вода північного бігуна — повна життя! Дрібнесенькі рачки й інші мікроскопічні тварини й водорості заповнюють воду, що вкрита шаром льоду 4—5 м. завгрубшки...

Що тваринний світ тундри дуже різноманітний. Влїті на тундрі зустрічаємо полярну мишу, білого лиса, північного оленя, білу сову та безліч комах, що непроглядними роями залягають простори тундри. В червні на ріки й озера тягнуть перелітні птахи, що тут виводять пташенят, як: лебеді, гуси, качки і ін., а за ними знов орли, яструби...

Ріки тундри багаті на осетри, лососі та іншу рибу, яка з півночі пливе на південь, щоб у теплих водах скласти ікру... Але справжньою карою божою для всього живучого є в тундрі комарі, що відстрашують людину і тварин від тих просторів...

Що найглибшою підводною морською виправою була подорож Віліяма Біба з Ню-Йорку — в апараті зв. „батисферою", що має форму сталевої кулі, стіни якої яких 4 цм. завгрубшки і мають віконця з кварцу. Батисферу спускають сталевим каблем, у якому находяться телефонічні і електричні проводи. Повітря відновлюється хлорованим вапном, що втягає в себе вуглекислий газ, і згущеним киснем, що постачає свіжого повітря. В 1934. р. в цій батисфері вдалося винахідникові осягнути найбільшу дотепер глибінь моря — 900 м... На цій глибині зустрічав він цікавих тварин. Глибина моря, хоч вічна тут панує темрява, повна життя... Вчені намагаються дослідити , що діється, напр. в глибині 10.000 м?...

Нанашко з Ворохти.

(З бльокнота туриста).

Хочете бачити Україну на березі Чорного моря? Їдьте у Геленджик, 40 км від Новоросійська. Ви почуєте там (у старшого покоління) соковиту степову українську мову, бо це все вихідці з Полтавщини, Херсонщини і Таврії, яким свого часу царський російський уряд давав безплатно землю на Кавказі для кольонізації цього непокірного, з таким трудом завойованого краю.

Ви побачите там білі українські хати під червоною дахівкою і городи, засаджені мальвами, соняшниками і кукурудзою, чорнобривцями й нагідками — і до того урочисту святкову синяву моря.

Невеличке привітне місто оточило бухту, що її облямовує з одного боку Тонкий, з другого Товстий Ріг, а зараз за містом — сині гори.

Геленджик — місто білого цвіту. На початку квітня або навіть в кінці березня цвітуть сади й ліси, бо в лісах — груші, алича (рід малих жовтих сливок, дуже запашних), яблука, горіхи, кизіль (його довгасті червоні ягоди, трохи терпкі на смак, дають найкращі конфітури).

Все це пам'ятки культури черкесів, місцевих аборіґенів, яких царський уряд примушував залишати насиджені місця і відступати далі й далі від моря в гори. Черкеси вимирали від хвороб і рештки їх були остаточно виселені до Туреччини. Аули (села) їх зруйновано, сади, не плекані десятки років, здичавіли, але овочі їх ще й досі придатні до вжитку. Болячка лісів — це держидерево, невисокий чагарник, з великими загнутими колючками, які респектує навіть худоба (тому з держидерева роблять загорожі), ну, а як бідний подорожній зачепиться, не знаючи, об ці колючки, то й убрання пропало, й рани на тілі лишаться.

У Геленджику багато сонця, багато опадів, багато вітру. Рослинність така розкішна, що наша тополя, дерево чимале, там удвох вища, учетверо грубша. Ті хирляві олеандри, що їх бачимо у себе в вазонках, ростуть там могутніми кущами, вищі від бузку, рясно обсипані білим і рожевим цвітом. Інжир (фіґа) заглядає у вікна, навколо виноградники.

Гарно влітку подивитися на геленджицький базар, на фіри груш, яблук, помідорів, кавунів, динь, що їх привозять з сусідніх станиць (так називають села на Кубані й на Дону), особливо зі ст. Славенської.

Але біда, як задме нордост, хочби і влітку, а триває він або 3, або 6, або 9, а то й 12 днів підряд, зимою несучи лютий холод, а влітку пекельну спеку, від якої висихає й скручується листя на деревах. Враження таке, що вітер видуває мозок з голови. Якби не нордост, Геленджик бувби першорядним курортом.

Вода в морі влітку така тепла, що часом навіть не освіжує, температура її доходить до 28⁰—30⁰ С. Грунт пісковий лише на Тонкому Розі, а біля міста велике каміння, зате є доріжки, що, як паркет, посуваються від берега далеко в море. Вони з того самого мерхелю, з якого складаються геленджицькі гори. Береги моря поросли соснами. Око звикло бачити сосни лише на пісках. Тут пісків немає. І ще місцева особливість. На гілках сосон сидять цикади — щось на зразок нашого польового коника, тільки в кілька разів більші. Сюрчать вони і вдень і вночі, спати навіть не дають спочатку; до них треба звикнути.

Вулиці міста поросли споришем, як на селі, бруковані лише дві-три. Носять вони дуже парадні назви великих письменників, поетів, діячів. Є навіть вулиця Ґракхів, хоч сумніваюсь, щоб хтонебудь з батьків міста знав, що то були за одні.

Місцеві мешканці ходять одягнені, приїжджі — роздягнені. Міська управа мусіла видати постанову, щоб курортники не ходили в купелевих костюмах принаймні по головній вулиці й не заходили у такому вигляді до крамниць і їдалень.

За 4 км від Геленджика правим чорноморським шосе — Фальшивий Геленджик. Яка чудна назва! А це тому, що своїм положенням і формою бухта дуже скидається на справжній Геленджик, але бухта така мілка, що пароплав причалити не може, траплялись нераз аварії і тому моряки прозвали це зрадливе місце Фальшивим Геленджиком.

Липневу спеку тяжко витримати навіть на березі моря. Це не Крим, де повітря сухе й легке, це Кавказ, з великою кількістю опадів, де земля постійно парує й утворює атмосферу оранжерії, і чим далі на південь, тим більше, отже Сухум і Батум за кліматом належать вже до субтропіків.

Спробую поїхати на Михайлівський перевал, де у мене є листи від знайомих. Це недалеко, 25 км, але гірше, що реґулярного автобусного сполучення нема, всі машини попсовані. Кажуть, що треба вийти на базар і розпитувати шоферів, хто куди їде, може й пощастить.

І справді за якої півгодини допитуюсь, що їде машина до Джубґи, отже через перевал. Машина військова, але командири дивляться крізь пальці, що шофер трохи заробить. Нас таких незваних пасажирів троє. Авто вантажне, але з дошками до сидіння. Шосе як паркет, заасфальтоване й заметене, щоразу будинки сторожів, які відповідають за чистоту і справність на своїх кілометрах.

Дорога спочатку трохи підвищена до Фальшивого Геленджика, починає витися спіраллю. Головокрутні закрути, на яких щоразу ледве не вилітаємо з машини. Добре, що це не закритий автобус, давно занудило б.

Ліси на горах з обох боків обступили стрічку шосе, яке тут відійшло від моря, веселий теплий вітер дме в лице.

Мене висаджують на шосе, інформуючи про дальшу дорогу, яку доведеться пройти пішки — 2 км, не страшно. Авто від'їжджає. Полудень. В лісі холодок. Видряпуюсь на чималу гору стежкою. Сюрчать цикади, але птахів нема зовсім. Раз-у-раз маленькі водоспади, струмки, джерельна вода чиста, як скло, і дуже смачна.

От і будинки радгоспу. Колись тут була квітуча толстовська колонія. Багато російської — та й не тільки російської — інтеліґенції, захоплені ідеями Толстого про трудове життя серед природи, залишали міста, свій фах і йшли на село — орати землю, засаджувати сади і т. д.

Без навички до праці, без коріння на селі, вони швидко знеохочувались, сварились між собою і колонії такі звичайно незабаром розвалювались.

Але якраз ця колонія на Михайлівськім перевалі, де, до речі, було багато української інтеліґенції, тривала чимало років, навіть за більшовиків, які спочатку називали її трудовою комуною, а потім, побачивши, що толстовці найбільший наголос кладуть на моральні ідеали, розв'язали її й запропонували переселюватися за Урал, в Кузнецьк, що теж і сталося, і лише поодинокі члени, як той, до кого у мене був лист від знайомих, лишилися.

Я знайшла маленький сірий дімок з дуже високим дахом, що примістився у самого підніжжя височенної гори. Меблів майже не було, видно, що господарі звикли до аскетичного життя, спали на матрацах або на сіні на підлозі.

З жалем говорили про фруктовий радгосп, який утворили на місці їх колонії, на варварське господарювання. І справді, чудові бросквини гнили, бо їх не вміли пакувати, транспорт щораз затримувався. Грушки без догляду перевелись нінащо.

Цікаво, що й тут, як всюди по дорозі, крім міст, хліба або не було зовсім, або дістати його було дуже важко. Розкішна природа, земля така родюча, що винагороджує людину за найменшу працю — і недостача, майже голод.

Малярія дуже поширена, комарів хмари, особливо над вечір. З 5-ої години пополудні, коли сонце ховається за гору, відразу холодніє, тремтиш навіть у жакеті.

За кілька кілометрів від перевалу в „щелі" (так звуть тут щелини між гір) знайшла українську родину з Полтавщини: чоловік, жінка й десятеро дітей, старшому 20, наймолодше при грудях. Батько й двоє старших хлопців, крім праці в радгоспі, полюють на диків, яких тут безліч, з шкіри роблять постоли, ловлять в гірських річках пстругів, мають город. Прожити можна, лише з одежею горе, обносилась дуже. Біда взимі — з вовками, над вечір заходять навіть під ґанок, під обору, вийти у двір можна лише з рушницею. Літом, звичайно, вовки ховаються по лісах.

І де тільки тих українців немає! Розкидані по всьому безмежному Союзі — найбільше тікало з України від голоду 1933 р. — вони всюди несуть свою окремішність, властивий собі побут, спосіб урядження життя тощо, але свою мову втрачають дуже швидко, навчаються говорити мовою місцевої людности. Але лишається велика туга за Україною: хоч би перед смертю побачити рідний край — це найпалкіше бажання всіх виселенців.

Є. О.

Їх Величність Сировина

Був собі раз король, що звався „Сировина" (дарма його шукати в історії). Король цей мав багато дочок, які, хоч мали такі непоетичніймення, як „Ропа", „Руда", „Кавчук" і т. п., були дуже багаті й гарні, так що багато короленків „тягалось за чуби", щоб їх здобути. Були теж женихи з простого люду, та на них королівни навіть не дивились. З тих відкинутих женихів постала окрема „анархічна" група, в якій основу становили хеміки, що проголосили війну королеві та його дочкам.

Про історію „дипломатичних відносин" короля, його політику та боротьбу з групою анархістів написано багато книжок [1]. Мій нарис дуже загальний і має лише дати поштовх до зацікавлення цими справами.

Кожному відомо, що без води, картоплі, товщу, муки — годі зготувати страву; в дійсності не вдалося це навіть циганові, що робив „юшку з цвяшка". Це, так сказати б, буденне життя.

Так само без сировин не можна уявити собі існування народного господарства, промислу, торгівлі та й взагалі цивілізації. Тому не диво, що різношерстих „бізнесменів" куди менше цікавлять гарні очі мехіканок, ніж, напр., нафтова ропа, що міститься в надрах Мехіка. — Словом, — сировина, це рушій життя людської громади, тому й зовсім заслужений для неї титул — Їх Величність.

Відомо, що не всі країни мають подостатком сировин, яких треба їм для життя. Не всі держави мають свої колонії, не все існує можливість довести з закордону. Врешті, населення та його цивілізація постійно ростуть, а з тим зростає зужиття сировини, а коли ще взяти на увагу майбутні покоління, тоді цілком ясною стане потреба мудрого господарювання сировинами.

Коли брак сировин, тоді приходять люди науки, насамперед хеміки й економісти, які шукають виходу з скрутного становища. Хочу вказати, якими шляхами йде людська наука, щоб розв'язати питання сировин. Зокрема хочу вказати на прикладі Німеччини, як працьовитий і завзятий нарід зумів побороти такі труднощі і, не зважаючи на те, що в Німеччині обмаль сировин, поставив свою країну в ряд найсильніших господарських країн світу.

Одним з найважливіших сировин є кам'яне й буре вугілля. З нього, крім палива, маємо цілий ряд побічних продуктів; напевно неодна з шан. Читачок здивується, почувши, що з вугілля дістаємо різного роду запахи для парфумів і що це гидке вугілля, яке смарує ручки, може дати запах фіялки. Так погорджуваний у нас свояк вугілля — торф має аж сім галузей застосування: для будівельних цілей, виробу паперу, добрив, алькоголю, волокон, годівлі тварин та гігієнічно-медично-косметичних цілей.

Металі, це теж дуже важні сировини, зокрема залізо, яке тепер, з метою ощаджування, намагаються заступити склом, порцеляною, керамікою, штучною смолою, легкими металями. Напр. радіятори центрального огрівання роблять з порцеляни. Інші металі, як напр. оливо, заступають теж, от хоча б штучною смолою (для виробу друкарських черенок), „синтеритом" (продукт з залізного порошку). Сучасна техніка створила цілий ряд легких металів, — алюміній (у нас з т. зв. українських бокситів), магнезій, — та стопів: дуралюміній, силюмін (стоп алюмінія з силіцієм) і т. д. Легкі металі мають вісім великих галузей застосування і заступають велике число матеріялів.

Про багатства, що їх має ліс, говорилось, хоч небагато, в одному з сьогорічних чисел „Дороги", одначе треба додати, що, крім дерева, має ліс ще такі сировини, як різноманітне насіння, овочі, зілля, гриби, звірята. Усі ці багатства лісу є під постійною опікою науки й держави, яка їх використовує та охороняє.

Дуже вередлива королівна — Нафтова Ропа. Вона розсілася по різних закутках світу і у нас теж її трошки. За неї дуже багато принців розбивало собі лоби, велися великі війни. Не диво, бо вона дуже корисна і з неї можна багато дечого доброго зробити. Однак і цим разом наші „анархісти"-хеміки поглузували собі з неї і створили з вугілля штучну бензину. Зріст моторизації примусив оглядатися за ще новими погінними матеріялами для різних двигунів і знову, як за помахом чародійної палички, появилися спирт (з картоплі, цикорії, топінамбуру і т. п.), гази (метан, бутан, пропан тощо), дерево (в тропічних країнах теж кокосові лушпайки, кава, насіння бавовни тощо). Дуже поширені тепер у нас деревні газоґенератори, і це не диво, бо 2 кг дерева заступає 1 літр бензини. Признання здобуває собі парова автомашина „Добле" (огрівають її важкі олії, а порушає пара), автомашина на вугляний пил, вугляний ґенератор і ін.

Загляньмо в шапочці-невидимці до „головної кватири" хеміків. Тут на стіні висять великі таблиці (вугляна, целюльозна, білкова, соляна). З них довідуємося, з чого постають різні штучні матеріяли. І так: з вугілля, чи пак з вугілля з вапном, дістаємо різні смоли, олії, ліки, добрива, ґуму, гарбники, кваси тощо. З целюльози (яку добувають з дерева, соломи, різухи, картопляного бадилля, цукрової трощі) — ляки, пластичні маси, вибухові матеріяли, папір, шовк, цукор, олії, гарбники. З білковин (де вихідною сировиною є збиране молоко, чи радше казеїн, риби, соя) — штучний ріг, вовну тощо. З солей чи металів, — ліки, алюміній, магнезій...

Ці таблиці — ще пів біди. Але далі нарисовано по стінах стільки хемічних „гієрогліфів", що можна дістати завороту голови. Зокрема група вугілля дуже різнородна. Його сполука з вапном дає дуже важний продукт — штучний кавчук (напр. т. з. німецьку „Буну"), далі популярну „аспірину" і т. д. Із штучних смол виробляють понад 250 різних товарів. До штучних можна ще додати різні штучні корки, шкіри, легкі будівельні матеріяли і т. д.

Наш мет оком в „головну кватиру" переконав нас, що ці хеміки — це велика сила, і, все ж, хоч одна з „королівен" мусить їм сприяти, бо без нічого не можна ніяк зробити „щось". Та наука не лише творить штучні матеріяли, але й веде завзяту боротьбу з усякою розтратою тих дібр, що їх маємо.

Ощадне господарювання наказує збирати відпадки, старі матерії, кості, тубки від паст до зубів, старі олії, пил, папір, ножики до голення, пляшки і т. д., щоб їх наново переробляти чи зужитковувати. Великі заощадження при обробці матеріялів дає відповідний добір знаряддя, нормалізація вироблених предметів, боротьба з ржею, гниттям і т. п. Цікаво, які великі заощадження в домашньому господарстві дає вживання до прання „м'якої" води. Коли напр. в Німеччині річно вживають чверть міліярда кг мила, то через вживання „твердої" води пропадає безцільно 80 міліонів кг мила.

Коли проведемо подібні обчислення для всіх заощаджень, то побачимо, які величезні суми гроша можна заощадити та вжити на інші цілі, хочби розбудову шкіл, охорону народного здоров'я тощо.

Б. Мандюк.

[1] Варто прочитати, напр.: A. Lübke: „Das deutsche Rohstoffwunder" Stuttgart, 1942. — A. Zischka: „Wissenschaft bricht Monopole" Leipzig, 1940.

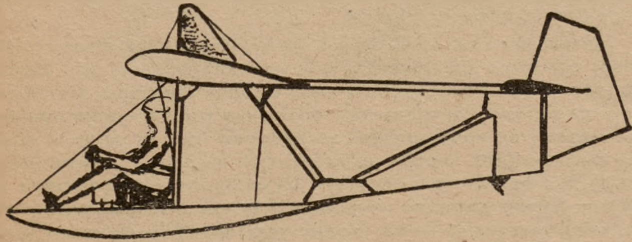

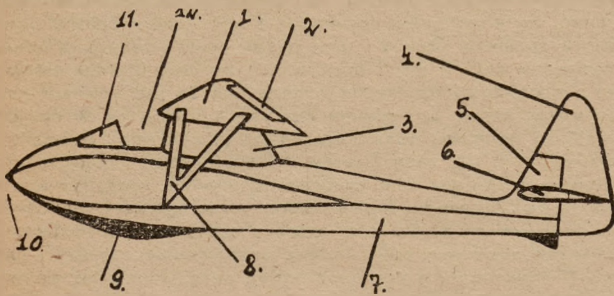
Перший сніг

Основи конструкції ширяка

Для ознайомлених з основними законами лету літака чи плянера цікаво буде ближче пізнати його конструкцію. Нашим завданням буде лише описання найважливіших конструкційних елементів плянера.

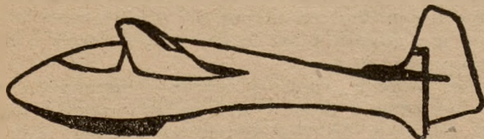
Залежно від призначення плянера — шкільний, тренінговий чи рекордний апарат-ширяк — будується його різно. Різні вимоги щодо аеродинаміки (повітреопливних якостей) вимагають різних конструкцій у вищезгаданих типах плянерів: при шкільних апаратах, де аеродинамічні показники відіграють мале значення — застосовується найпростішу конструкцію, майже схематичну. Рис. 1. представляє саме такий моноплян — парасоль [1] простої і дешевої конструкції. Кадовбом цього плянера є кратівниця.

1. Шкільний плянер.

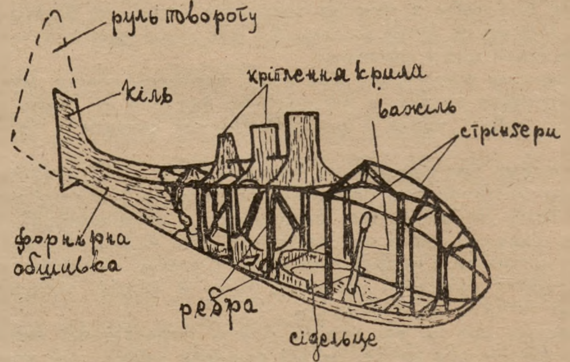

2. Тренінговий плянер: 1) Крило, 2) Елерон-крильце, 3) Пільон. 4) Руль повороту, 5) Кіль, 6) Стабілізатор з рулем висоти, 7) Кадовб, 8) Підкоси, 9) Полоза, 10) Буксирний замок, 11) Дашок, 12) Кабіна.

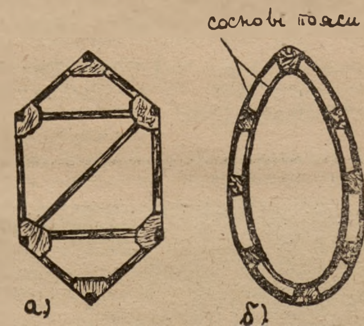
Тренінґові плянери (рис. 2.) і ширяки (рис. 3.), при яких аеродинамічні вимоги відіграють головну ролю, мають кадовби овальні, еліптичні або шестигранного прорізу. Кадовби рідко покривається полотном, а в більшості випадків 1—2 міліметровим березовим форніром. Рис. 4. представляє кадовб ширяка. По кадовбі пробігає ряд поздовжніх прутів тзв. стрінґерів, що переносять сили згинаючі кадовб, які повстають від діяння хвостового, цебто поземого і доземого опірення. Стрінґери розподіляються рівномірно по контурі прорізу.

3. Ширяк.

Найбільше уживані розміри стрінґерів є 10×12 мм, а доходять до 10×15 мм. Впоперек кадовба звичайно що 30—40 цм. уставлені ребра — стінки, які надають кадовбові гарну опливову форму — фасон. Аеродинамічні форми ширяка часто вимагають „діяґональної" будови кадовба, яка полягає в тому, що оваль кадовба обвивається навхрест — поясами шпону — односкладкового березового форніру. В кадовбах, що мають лише стрінґери і ребра, працює, головним чином, форнірна обшивка. Кадовби цього типу називаються „монококи" і вони під цей час в плянеризмі найбільше поширені. В місцях, де в ребро кадовба заходять стрингери, для зміцнення ребра, ослабленого вирізом під стрінґер, вкладається смерековий обрусок (рис. 5.). Другим елементом плянера є крило, що має завдання витворювати потрібну для лету підіймальну силу. Поперечний проріз крила, тзв. „профіль" творять реберця, або як їх також називають „нервюри". Нервюри за виконанням поділяють на кратові і фрезовані (рис. 6). Кратові нервюри виконується зі соснових, або смерекових прутів квадратного прорізу: 5×5, 6×6 або 7×7 мм, залежно від величини нервюри. Між горішнім і долішнім поясом нервюри, які творять обрис профіля, вбудована крата, що запевнює штивність конструкції. На вузлах прути кратівниці лучиться казеїновим клеєм з форніровими накладками обабіч нервюри. Коли в нервюру має бути впущений якийсь елемент крила,

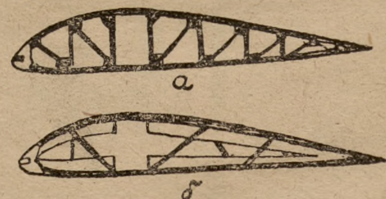

4. Кадовб ширяка.

5. Типи ребер: а) кратове, б) овальне,

напр. чолова листівка, яка творить „ребро атаки" крила, то в цьому місці нервюру відповідно заповнюється липою. Кратова нервюра порівняльно тяжча від фрезованої нервюри, що є її єдиною вадою. У фрезованій нервюрі зовнішні прути-пояси, що творять обрис профіля, є вже прямокутного прорізу:

6. Типи нервюр: а) кратова, б) фрезована.

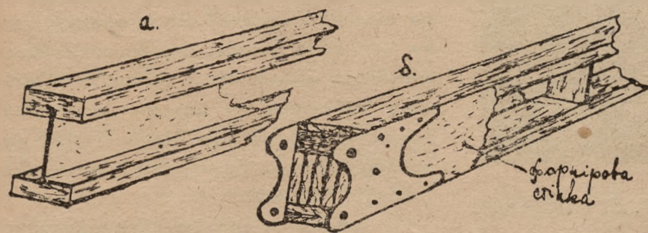
4×7, 5×7 або 6×8 мм рівнож залежно від величини нервюри. В цих поясах є вифрезований рівець, в який запускається на клею пояс форніру грубости 1—1,5 мм. Такий спосіб виконання нервюри дає дуже велику штивність обох поясів, що дозволяє вставити внутрішню крату рідшу і з тонших прутів, а цим самим доволі значно облегшити тягар нервюри. Фрезованих нервюр уживається в крилах ширяків і в опіреннях всіх плянерів. В конструкції опірення фрезовану нервюру з уваги на малу висоту профіля в опіренні заповнюється цілковито форніром, тільки в певних відступах вирізується круглі облегшуючі отвори.

[1] Парасоль — моноплян (однокрилець) з закріпленим відносно високо крилом.

Силовим елементом крила, який переносить всі обтяження, викликані діянням повітряних сил, є лонжерон, балка найчастіше скринькового і двотаврового перерізу (рис. 7). В обох цих типах лонжеронів, що найбільше прийнялися в будові легких моторових і безмоторових літаків, найважнішими елементами є два соснові пояси, з яких в часі лету один, горішній стискається, і другий долішній пояс — розтягається.

На лонжерон нанизується нервюри, які на переді профіля закріпляються на чоловій, а ззаду на спливовій листві. В місці стику лонжерона закладається підпірки, тзв. діяфраґми, які мають за ціль не допустити до зближення горішнього і долішнього поясів, що може наступити в часі лету.

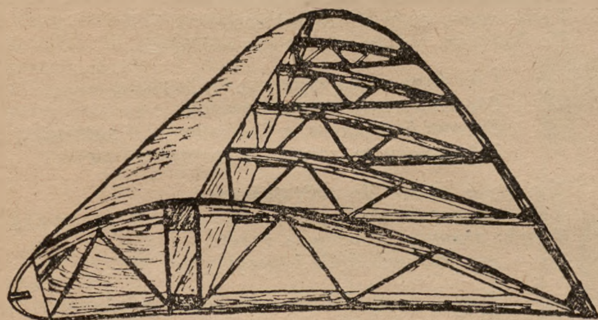
Щодо норми згинання вважають добрим таке крило, що його консолі підчас найбільшого обтяження в часі лету мають на своїх кінцях прогин, який дорівнює приблизно десятій частині консолі. Напр., півкрило довге на 6 метрів за нормами може найбільше вигнутися на кінці — 60 цм. Найбільший кут закручення кінцевої частини крила може дорівнювати найбільше 7 ступеням. Щоб задовольнити ці вимоги, на згинання

7. Лонжерони: а) двотавровий, б) скриньковий.

виконується відповідно міцні лонжерони, а на кручення двolонжеронне крило підпирається підкосами і вбудовується між лонжеронами діяґональну — перехресну крату.

В однолонжеронному крилі кручення переносить передня частина крила, крита 1—2 мм форніром — тзв. кесон. Задня частина крила, аж до ребра спливу, покрита полотном. Нерідко трапляється, що все крило покривається форніром, напр., у швидкохідних і акробатійних ширяків. Лише елерони — крильця в кінцевій частині крила з конструктивних міркувань все обшиваються полотном. Навіть в літаках, що їх крила криті металем, дуже часто крильця мають полотняну обшивку. Взагалі, крильця виконується, по змозі, якнайлегші, бо чим тяжче крильце, тим скоріше попаде крило в небезпечні коливання-вібрації, які доводять до знищення крила, а звідси — до катастрофи. Своєю будовою поземе і доземе опірення майже не різниться від крил, тому все сказане про крила відноситься і до опірення разом з рулями висоти і повороту. Найчастіше крило поділяється на дві частини — консолі, що прикріпляються до кадовба на пільоні (рис. 2), або до центропляна, який є органічним розвиненням кадовба

8. Однолонжеронне крило.

в крило. Всі сполучні вузли виконані з високоякісної сталі. Немало значення мають також полоза й острога, органи, що оберігають ширяк в часі приземлення від пошкодження кадовба і керми. Полоза й острога — це рід амортизованих ґумою лещат, на яких ще якийсь час по приземленню просувається ширяк, аж поки цілковито затримається.

Так коротко ознайомились ми з головними елементами побудови плянерів. Тепер, напевно, не один з читачів бачить себе в уяві за важелем ширяка, а може не знає, як ним управляється, але для нього потіха: в одному з наступних чисел „Дороги" познайомимося з діянням керм та технікою пілотажу.

Смеречинський Омелян.

Про журналістику, черевики на корках і фототемничку

Мої „домашні" хочуть конечно зробити мене журналістом, одначе це ніяк не йде. Редактор „Дороги" примістив мої вірші в „кошичку на акти". З розпуки я хотів кинутися з другого поверху сходової клітки в будинку цієї „невдячної" Редакції, одначе сказали мені, що про це навіть не згадають у „Львівських Вістях", отже і цим разом моє прізвище не піде в „газету". Коханий Юрко вирятував мене з цієї ситуації.

Юрка зустрів я на Руській, ішов засумований, як „темна ніч". Підо впливом моїх теплих слів він зразу ж відкрив мені своє „наболіле серце".

— Немаєш поняття, — почав він, — які ті жінки невдячні. Моя сестричка Мерічка має тепер мрію... добути черевики „на корках". В погоні за фондами постійно викликує вдома авантюри. А за моє добре серце, що я роздобув для неї корки... „здемолювала" мені мою фототемничку. Правда, ті корки були зі склянок на муштарду, однак вона не мала цілком підстави мене так кривдити. Розумієш, здемолювала з таким трудом здобуту та зроблену темничку.

Юрко зітхнув, а я пригадав собі, що Редактор хотів матеріялу з фотографіки, а що Юрко знаний світливець, — отже матеріял запевнений. Моє прохання прийняв він охоче, однак зробив мене своїм секретарем, бо в „газету" він іти нехоче.

— Отже хочеш дещо з фотографіки, — продовжував Юрко, усміхаючися до свого улюбленого заняття, — то, може, сьогодні згадаємо кількома словами цю мою нещасну темничку. Час, коли я складав умови з скляними гутами, що мали забирати в мене попсовані платівки на „сирівець", — минув. Я тепер вже роблю незлі світлини, при чому допомагає мені добре мій дзеркальний апарат, що його я „здобув" у вуйка.

Не розумію, — оповідав далі Юрко, — тих світливців, які свої „напштрикані" плівки чи платівки дають викликати до фотоляборатогії. Вони перестають цікавитися долею своїх світлин та цілком не мають впливу на їх формування. Від власного опрацювання фотоматеріялу відстрашують світливця — кошти влаштування темнички, але найчастіше брак часу чи лінощі. Моя темничка коштувала мене дуже мало, — це моя лазничка, врешті добрим може бути тут кожне приміщення, де є електричні проводи та вода (водотяг і злив). Одначе приміщення мусить бути незвичайно чисте. Без власної темнички годі думати про самостійну працю в ділянці фотографіки.

Моя темничка влаштована дуже просто. Отже насамперед вікна і двері дуже щільно заслонені. Електропроводи мусять бути добре ізольовані, а електровилучники повинні бути близько робочого стола. Ліхтарня до темнички добра з вимінними склами (фільтрами), її може зробити цілком добре кожний столяр. В моїй темничці я маю ще лямпу, яка огріває викликач до температури 18° С, теплом своєї жарівки. На інвентар моєї темнички складаються далі: поличка на начиння і пляшки, столик, подібний до того, який є в залізничих ваґонах (50×45 цм) і дерев'яна ґрата над мушлю умивальні. „Мокрі" роботи роблю на ґраті, а „сухі" на столику. В своїй темничці маю все „під рукою" і тому праця йде мені дуже зручно. Стільки на сьогодні, — закінчує Юрко, — другим разом підемо в дальшу фотомандрівку.

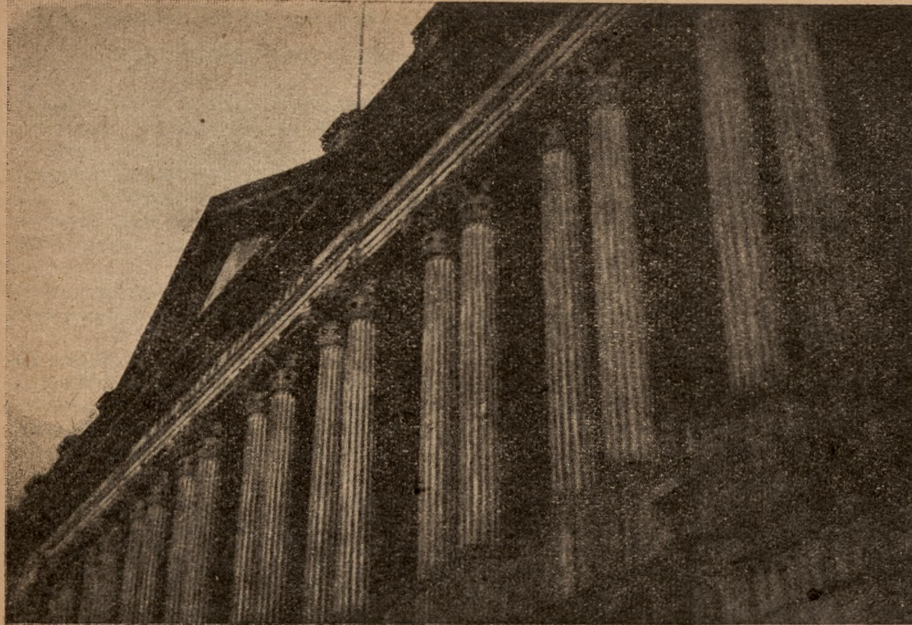
Б. Ма-к.

М. ДЯЧЕНКО

ПОЕТАМ НАШИХ ДНІВ

Поему дня читає гордий вітер —
Дзвенить, мов сталь, її суворий ритм.
Перетопіть її на вічні міти
І передайте юним і старим.

Нехай ідуть і пристрасно читають
Поему, литу в крові і вогні.
У ній свята любов борців палає
І пімстою рокоче грізно гнів!

Колюмни *Фот. В. Савицький*

ФОТОКУТОК

Почалось від дірки...

„Дірка" була початком фотографії, бо як пише Українська Загальна Енциклопедія (том II, стор. 178) камера обскура... „оптична темниця", винайдена Леонардом да Вінчі: скриня всередині чорна де крізь сочку (отже маємо нашу „дірку") падають промені на заслону й дають відвернений образ предмету, уставленого напроти скрині...", це саме і основа фотоапарату. Щоб скріпити „науковий" характер цієї „розвідки", треба ще додати, що такі „панове", як напр. Нієнс, Даґер, Тальбот, Мадоґс і інші, мали теж своє слово в фотографіці. Одначе не будемо писати ні історичної, ні суто фахової розвідки з цієї ділянки; тільки „погуторимо" собі про речі, найпотрібніші для фотоаматора.

У зв'язку з тим, що починаємо нашу розмову, треба з'ясувати Вам, дорогі „браття світливці", нашу програму. Отже, крім наших мистецько-технічних роздумувань, будемо ще вести куток порад, до якого просимо надсилати свої праці, а ми в наших розмовах прийдемо з допомогою і порадою „потребуючим".

Кожна партія має свої закони, такі закони має і „фотопартія" і всі кандидати, що хочуть вступити до неї, мусять їх пізнати. Ось вони:

1. Не починай з тяжких світлин, бо слабі успіхи можуть знеохотити тебе до дальшої праці (коментар: „тяжкі" світлини — це, напр., внутрішня частина помешкань, проти світла, при поганім освітленні і т. д.).
2. Вживай лише найліпшого (якісно) неґативного матеріялу; себто: вживай лише матеріялу признаних і солідних фірм.
3. При зніманні тримай спокійно апарат. Для всіх насвітлень понад 1/25 сек. вживай стативу.
4. Наставляй добре прислону. Можна вживати до цього відповідних таблиць.
5. Вживай таблиць насвітлення, або світломірів.
6. Кожну зроблену світлину добре занотуй у щоденнику. Треба передусім записати день, годину, час насвітлення тощо, це дуже важне для контролі своїх помилок.
7. Від своєї камери не вимагай неможливого, кожна камера має межі своєї праці.
8. Дбайливо переховуй неґативи (оберігай від пороху, відтисків пальців і т. д.).

Стільки про „ідеологію". Тепер ще дещо „наукового" матеріялу для фахової освіти. Сьогодні скажемо декілька слів про об'єктиви.

Від доброго об'єктива вимагаємо: 1) „доброї марки", себто об'єктив має походити з відомої та солідної фабрики; 2) відповідної світломоці (ясности об'єктива), це вже залежить від цілей, до яких має служити апарат. Вліті вистачає світломіць 1:6,8, одначе при поганій погоді, при спортових світлинах тощо треба світломоці 1:4,5, 1:3,5, 1:2,8, бо чим більша світломіць, тим коротший час насвітлення. Ще одно: що це таке огнищева? Огнищева, це віддалення огнища (матівка) від осередку сочки. Чим воно більше, тим більший образ зніманого предмету. З відношення проміру об'єктива до довготи огнищевої одержуємо світломіць (Напр. F=13,5 цм, промір = 3 цм, отже маємо світломіць 1:4,5 (13,5:3=4,5).

І ще одно: що це таке прислона? Прислона, це релятивний отвір об'єктива, який можемо довільно зміняти. Чим більший отвір, тим більше світла, і навпаки. иЧсла прислон ідуть в такій черзі, що кожне наступне число вимагає приблизно подвійного часу насвітлення. (Напр.: 1/10 сек. при 1:4,5; 1/5 сек. при 5,6, 1/2 сек. при 8 і т. д.).

Наприкінці нашої ґутірки ще дещо з „ВИШ'у" фотографіки. Знімання проти світла надзвичайно ефектовне, однак приховує в собі багато небезпек. Тому треба вживати т. зв. Вершінґової прислони, а якщо її не маємо, тоді капелюха, зшитка, руки... Добре, коли працюємо на стативі, тоді можемо перевірити нашу „протисвітляну" прислону. Решта, — це вже можна осягнути шляхом самостійних проб та досвідів.

Б. М-ак.

ГРИГОРІЙ ЧАПЛЯ

* * *

Мокрою мітлою бризка в очі осінь;
Обдирає листя на ходу з гілля,
Тягне через поле почорнілі коси
По долинах, горах, — хто-зна звідкіля...

І по тому полю страшно йти самому —
Стомишся, зав'язнеш і застане ніч
Буряна й холодна, з блискавкою й громом,
З блискавкою, громом й смертю віч-на-віч.

Але пізно, пізно. По заді безкеття,
А за ним лишилась хатка без тепла...
Я туди вернуся, я вернуся втретє,
То — моя хатинка буде і була!

Лиш дістану світла, лиш тепла здобуду,
Щоб через пороги радість принести
І з малих віконець сяйво бризне всюди
А через безкеття прогремлять мости.

ЛЕОНІД ЛИМАН

* * *

Минає час, минає тиха радість.
Вже сипле снігом з півночі зима
І мимоволі навіває заздрість
До днів весни, яких уже нема.

Тепер сніги, надходять дні похмурі,
Далека радість душу обмина.
Минає час. Та знов утихнуть бурі,
Запахне цвітом голуба весна!

ШАХИ

Чи неоправдана капітуляція?

Партію піддаємо тоді, коли вже немає найменших виглядів урятувати хоча б пів пункту, тобто коли противник здобуде таку велику матеріяльну чи позиційну перевагу, що його перемога не залишатиме жадних сумнівів. Очевидно, шахіст не спішиться піддаватися і радше зробить ще кілька ходів у безвихідній позиції, ніж мавби передчасно зректися дальшої боротьби. Та проте трапляються куріози; чи до них можна зарахувати наведену нами партію, рішіть, Друзі, самі...

На одному турнірі в Данії 1939 р. сталася така „подія“:

Білі	Чорні
Г. Гансен	*К. Петерсен*
1) e2 — e4	e7 — e5
2) Kg1 — f3	Kb8 — c6
3) d2 — d4	e5 × d4
4) Бf1 — c4	

Шотляндський гамбіт. Блекберн грав тут часом 4) Бb5 і жартома називав цей дебют „Мак — Льопез“, тобто сполучення шотляндської та еспанської партій.

Чорні відповідають на „Мак — Льопез“ 4) ... Бc5 з доброю грою. Після 4) ... Kf6 дістаємо дебют 2 коней, а після 4) ... Бc5 — італійську партію („Совр. Дебют“).

В партії чорні замість теоретичного ходу 4) ... Бb4 + відповіли слабше.

4) ...	Бf8 — e7?
5) c2 — c3!	d4 × c3
6) Дd1 — d5	

Цей несподіваний хід так сильно вплинув на чорних, що вони піддали партію. Була це найкоротша партія турніру.

Чорним загрожує мат, від якого можуть врятуватися тільки коштом фігури, що її втрачають позірно без жадної рекомпенсати. Та проте один з данських фахових журналів подає цікаве продовження гри:

6) ...	Kg8 — h6
7) Бc1 — h6	0 — 0
8) Бh6 — c1	
загрожує c × b	
8) ...	Kc6 — b4!

Біла Дама не тільки, що не має ні одного ходу, але й не може захистити поле c2, бо після 9) Дd1 наступає c2 і чорні відбивають фігуру. Правда, чорний Кінь на a1 буде замкнений і тому кращу гру, все таки, дістануть білі, але... чи чорним слід було піддаватися? *Б.*

Цікаве з світу чисел:

— Найтяжчий чоловік — це Гопкінс, що важив 495 кг.

— Найтяжчий мозок мав російський письменник Турґенєв — 2012 гр.

— Кількість волосин на голові людини вагається між 80.000 і 140.000.

— Щоденно виростає в людини 0,086 мм нігтів на пальцях руки, а 0,05 мм на пальцях ноги.

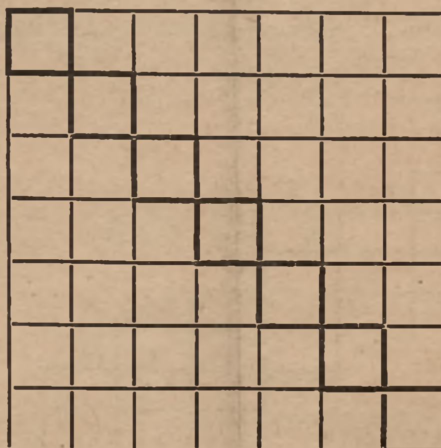
— Ластівка має найвищу температуру тіла, а саме 44° С.

— Найвищий чоловік (Ганс Крав) мав 2,75 м, найменший — 43,3 цм і то в віці 37 літ.

— Число ударів серця різне, залежить від віку людини. У новородженця — 134 у трилітньої дитини — 108, у чотирнадцятьлітньої — 87, у дорослого 70 на одну хвилину.

ЗАГАДКИ

I.

— наказ, провід

— гуцульське село над Прутом

— монгольске плем'я на південь від долішньої Волги

— прилад, що діє самочинно

— голова української держави в давнину

— син священика

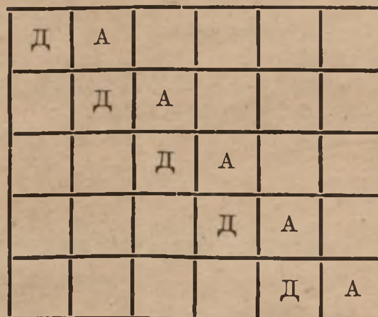
— місто над річкою Богом

Склади:

ав, вич, він, во, геть, да, кал, ки, ко, ман, ман, мат, ми, ни, по, по, рох, та, то, ця

вписати в квадрат так, щоб у кожній клітці була одна буква і щоб повстали слова поданих значень. В обрамованих клітках вийде назва одного галицького міста.

II.

Д	А				
	Д	А			
		Д	А		
			Д	А	
				Д	А

— сплав на гірській річці

— дівоче ім'я

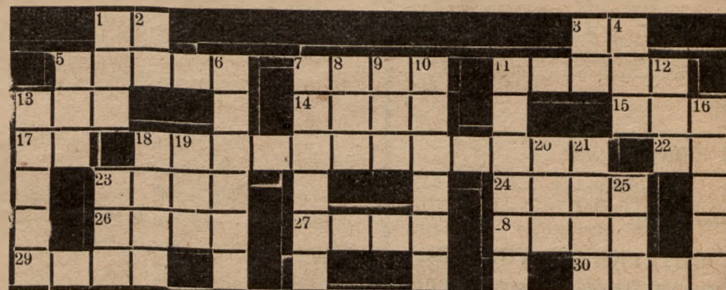
— лінюх, непотріб

— чоловіче ім'я

— пень

III.

ХРЕСТИКІВКА

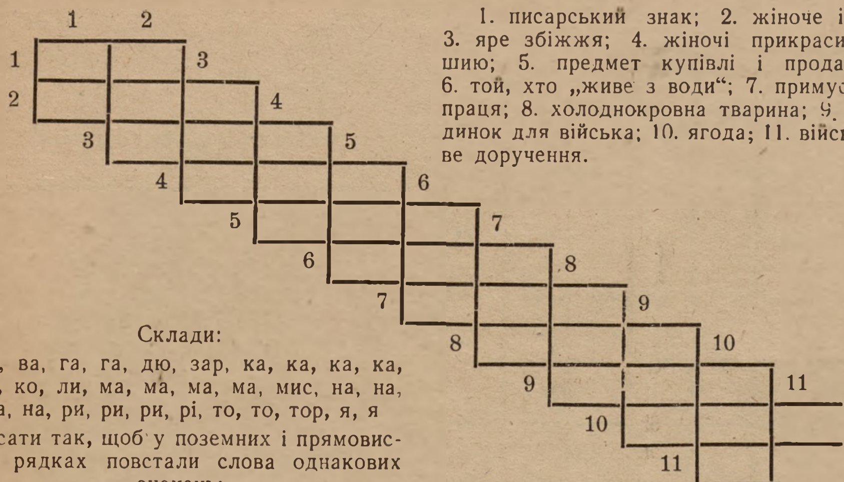

Поземно: 1. староєгипетський бог, 3. карта (до гри), 5. дерев'яний будинок, 7. прилад для ловлі риби, 11. чоловіче ім'я, 13. підтвердження, 14. гуцульське село в долині Прута, 15. той, хто виконує смертні присуди, 17. = 3. поз., 18. столиця південно-американської держави, 22. прийменник, 23. родюче місце в пустині, 24. заплата за провину, 26. батько молодого або молодої, 27. вигук заохоти, 28. домашня тварина, 29. частинна заплата, 30. вістря.

Прямовисно: 1. річкова тварина, 2. міра площі, 3. ініціяли автора історичної повісти „Під Корсунем“, 4. прилад для ловлі риби, 5. музичний інструмент, 6. інакше хорвати, 7. коротко, змістовно, 8. отже, тому, 9. скорочене дівоче ім'я, 10. вранці, 11. місто на Кавказі, де добувають нафту, 12. одного разу, 13. місце розташування війська, 16. італійський поет (1544—1595), 18. місто в Галичині, 19. скорочене жіноче ім'я (чуже), 20. абісинський князь, 21. хижа птиця, 23. сторона світу (по-німецьки), 25. одначе.

IV.

МАГІЧНІ СХОДИ.

1. писарський знак; 2. жіноче ім'я; 3. яре збіжжя; 4. жіночі прикраси на шию; 5. предмет купівлі і продажу; 6. той, хто „живе з води"; 7. примусова праця; 8. холоднокровна тварина; 9. будинок для війська; 10. ягода; 11. військове доручення.

Склади:

бал, ва, га, га, дю, зар, ка, ка, ка, ка, каз, ко, ли, ма, ма, ма, ма, мис, на, на, на, на, ри, ри, ри, рі, то, то, тор, я, я

вписати так, щоб у поземних і прямовисних рядках повстали слова однакових значень:

V.

Із складів:

а, бе, бес, ва, ді, ду, е, і, і, ка, кар, ки, ле, ле, лек, ліск, мант, мент, мет, на, не, ни, о, о, об, пис, ра, рі, род, си, те, тро, чі, ша, я, я, яс —

скласти п'ятнадцять слів, що їх початкові, а опісля кінцеві букви дадуть народну приказку.

Значення слів: 1. шатро; 2. найменші електричні частинки; 3. протилежність практики; 4. колона; 5. дорогий камінь; 6. (за грецьким переказом) перший літун; 7. французький порт над протокою Ля-Манш; 8. сибірська ріка; 9. ріка, над якою лежить Ленінград; 10. мінерал; 11. нічні птахи; 12. юдейський цар; 13. безсмертна частина людини; 14. плач, голосіння; 15. орнаментальні прикраси.

VI.

ЧИСЛОВА ЗАГАДКА.

1, 2, 3, 4, 5, 3; 6; 4; 7, 8, 2, 6; 9, 10; 4, 11, 8, 9, 10

Кожне число замініть відповідною буквою — вийде народна приказка.

Ключеві слова:

4, 8, 5, 3 — рідина
7, 10, 11, 2 — міра довжини
9, 3, 2, 8, 5 — нація
1, 6, 9, 3 — буває на рідинах

Розв'язки загадок

з 11 ч.

I.

дорога
лава
торба
лев
буг
диво

До булави треба голови.

II.

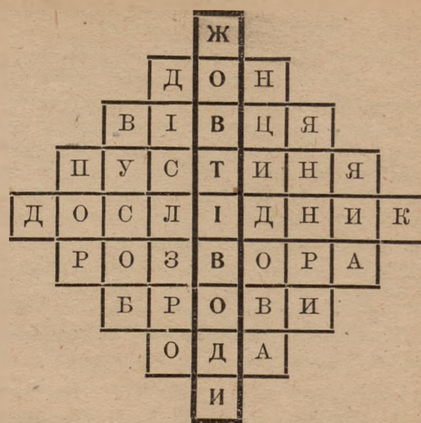
вороги — роги = во
рало — Ра = ло
директор — ректор = ди
Миргород — город = мир
весело — село = ве
лицар — цар = ли
тонкий — тон = кий

Володимир Великий.

III.

РОСА	*КАРТА*	*СУМА*
КОСА	МАРТА	КУМА
КОРА	МАРКА	КАМА
ДОРА	МІРКА	КАВА
ДІРА		
ВІРА	*ЗІРКА*	*КАСА*

IV.

V.

до	ба
ро	пя
га	та

VI.

Т	У	Б	А			
У	Д	А	В			
Б	А	Р	І			
А	В	І	Я	Ц	І	Я
			Ц	Е	Н	Т
			І	Н	Ц	І
			Я	Т	І	Р

На обкладинці М. Козік: Церква св. Андрія у Києві (олія).

ЗМІСТ

1. СВІТОГЛЯДОВІ СТАТТІ

2. ПОЕЗІЇ

3. ПОВІСТИ, ОПОВІДАННЯ, НОВЕЛІ, НАРИСИ

4. ІСТОРІЯ, ГЕОГРАФІЯ

5. ПРИРОДА, ТЕХНІКА

6. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

7. МАНДРІВНИЦТВО

8. РЕПОРТАЖІ

9. ПРИНАГІДНІ СТАТТІ

10. РЕЦЕНЗІЇ

11. СПОРТ

12. ВСЯЧИНА

13. ФОТОКУТОК

14. ФОТОРЕПОРТАЖІ

15. ШАХИ

16. ЗАГАДКИ

17. ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ

„ДОРОГА“ — ілюстр. журнал. Появляється 15-того кожного місяця. Видає „Українське В-во“, Краків-Львів, Унґарнштрассе 21. Тел. 233-23. — За редакцію відповідає: **Др. Юрій Старосольський** — Передплата: річно 8.— зл., піврічно 4.— зл. **Поодиноке число 80 гр.** — ЦІНИ ОГОЛОШЕНЬ: За текстом $^1/_8$ сторінки (максимальний вимір) — 150,— злотих. Оголошення в тексті 100% дорожчі. — З друкарні Укр. Академії Наук у Львові, Постгасе 11. — Ukrainische Monatschrift „DOROHA“ (Der Weg). **Verlag: Ukrainischer Verlag, Krakau, Zweigstelle Lemberg, Ungarnstrasse 21. — Druck: Druckerei Ukr. Akademie der Wissenschaften, Lemberg, Postgasse 11. Lemberg, Postschliessfach Nr. 22.**
731 — KZ. 40431.